

22. *Тимковський І.* О применении знаний к состоянию и цели государства / И. Тимковський // Речи, произнесённые в торжественном собрании императорского Харьковского университета, бывшем 17 января 1808 г. – Х., 1808. – С. 3–28.
23. *Тимковський І. Ф.* О поместьях / И. Ф. Тимковський // Речи, говоренные в торжественном собрании императорского Харьковского университета, бывшем 30 августа 1810 г. – Х, 1811. – С. 1–65.
24. [Тимковський І. Ф.] Записки Ильи Фёдоровича Тимковского. Моё определение в службу. Сказание в трёх частях // Русский архив. – 1874. – №6. – С. 1378–1466.
25. *Тимковський Ілья Фёдорович* // Русский биографический словарь. – СПб., 1912. – С. 523–526.
26. *Файда О.* Візантинознавство на українських теренах від XIX ст. до сучасності / О. Файда, А. Домановський // Історія Візантії. Вступ до візантиністики : [за ред. С. Б. Сорочана і Л. В. Войтовича]. – Львів, 2011. – С. 620–633.
27. *Хачатурян Н. А.* Сословная монархия во Франции XIII–XV вв. / Н. А. Хачатурян. – М., 1989. – 271 с.
28. *Шугуров Н.В.* Илья Фёдорович Тимковський, педагог нашего времени / Н. В. Шугуров // Киевская старина. – 1891. – №8. – С.212–236; №9. – С.375–406; №10. – С.82–97.

Лиман С. І. Історія середніх віків у творчості професора Імператорського харківського університету Іллі Федоровича Тимковського (1773–1853)

У статті розглядається харківський період науково-педагогічної діяльності (1803–1811) відомого правознавця, одного із засновників Харківського університету, професора І. Ф. Тимковського, його внесок у вивчення деяких проблем історії Середніх віків. Підкреслюється, що у своїх працях він не тільки вивчав вплив візантійського права на російське та західноєвропейське законодавство, але й став першим за часом ученим Харківського університету, який торкався окремих аспектів суспільно-економічного розвитку зарубіжної Європи у Середні віки.

Ключові слова: І. Ф. Тимковський, історія, Середні віки, історіографія, Харківський університет.

Liman S. I. Medieval history in creative works of Ilya Timkovskiy, professor of Emperor's Kharkov university (1773–1853).

The article dwells on Kharkov period in scientific and teaching activity (1803–1811) of a well-known law scholar, one of founders of Kharkov University, Professor Ilya Timkovskiy, his contribution into study of certain medieval history problems. It is emphasized that in his works he not only studied the influence of Byzantine law on Russian and West European legislation, he also became the first in time scholar of Kharkov University and Ukrainian lands of Russian Empire who touched particular aspects of social and economic development of foreign Europe in Middle Ages.

Key words: I. Timkovskiy, history, Middle Ages, historiography, Kharkov University.

**До питання критики нумізматичних джерел
(на прикладі вивчення знахідок античних монет
на території Східноєвропейського Барбарікуму)**

Мизгін К. В.

Стаття присвячена методичним аспектам роботи з інформацією про знахідки античних монет на території Східноєвропейського Барбарікуму. Пропонується використання чотирьох категорій достовірності інформації, кожна з яких пов'язана з певним рівнем освітлення або дослідженості конкретного джерела: достовірні, умовнодостовірні, малодостовірні та недостовірні знахідки. Поєднання перших трьох категорій у найбільшій мірі наближає дослідників до відображення реальної картини поширення античних монет у давнину.

Ключові слова: античні монети, нумізматичні джерела, критика джерела, достовірність інформації.

За останні два десятиліття накопичення археологічних джерел вступило в абсолютно нову фазу свого розвитку, що треба пов'язувати з двома головними факторами: по-перше, удосконаленням методики досліджень (як археологічних, так і нумізматичних, які все більше залежать від міждисциплінарних підходів), а по-друге, стрімкою еволюцією спеціальних технічних засобів пошуку. До останніх, зокрема, належить широке використання металодетекторів, що дозволяє під час археологічних досліджень отримувати на ділянці, що вивчається, практично всі металеві вироби. Однак, у цих процесів є і зворотна, негативна сторона, а саме – неймовірна активізація діяльності скарбошукачів (детектористів, аматорів), пов'язана із масштабним використанням металодетекторів у приватних цілях. Недарма, датська дослідниця Х. Хорснес сучасний період розвитку як офіційної археології, так і діяльності скарбошукачів, назвала «ерою металодетектора» в археології [18, р. 43].

Якщо під час наукових досліджень головною метою використання металодетектора є отримання всіх, без виключення, металевих предметів із шарів, із наступною їх детальною фіксацією та передачею на зберігання у відповідні музейні чи наукові установи, то головною метою аматорського, частіше за все – незаконного, пошуку є, перш за все, виявлення тільки цінних речей, з наступним їх потраплянням до приватних колекцій або на продаж. Серед таких речей найбільшу популярність традиційно складають монети: це досить масові, довговічні речі, які часто виготовлені із благородних металів

(срібла чи золота), або являють собою колекційну рідкість. Все це в повній мірі стосується і античних монет.

На території Східноєвропейського Барбарікуму знахідки античних монет – явище досить типове. Це стосується, перш за все, монет античних міст Північного Причорномор'я (у тому числі – Боспорського царства), та Римської імперії. Історія фіксації таких знахідок налічує щонайменше три століття, а історія їх наукового вивчення – не менше півтора [6, с. 4]. Проте, слід відмітити, що до появи сучасних засобів пошуку, античні монети досить рідко виявлялися під час археологічних досліджень з наступною їх детальною фіксацією. Набагато частіше їх знаходили випадково: серед відомих пунктів знахідок монет випадкові знахідки складають близько 85 % [6, с. 4] (для порівняння, на території Центральної Європи цей показник дорівнює близько 90 %) [13, р. 37]. Останнім же часом, у зв'язку з активним застосуванням металодетекторів, інформація про нові знахідки монет, виявлених як законним, так і незаконним шляхом, стала накопичуватися лавиноподібно. При цьому, у кожному конкретному випадку, ступінь достовірності інформації про такі знахідки вимагає підтвердження. Все це змушує звернути найпильнішу увагу на проблему критичного підходу до нумізматичних джерел, в нашому випадку – інформації про знахідки античних монет.

Підкреслимо, що у вітчизняній науці на сьогоднішній день так і не з'явилось жодного дослідження, присвяченого методиці критичного аналізу знахідок античних монет. Хоча окремі напрацювання в цьому напрямку все ж таки є. Вперше критичний підхід до оцінки відомостей про знахідки античних монет був застосований В. В. Кропоткіним. Він запропонував розмежувати скарби за ступенем достовірності інформації на достовірні, малодостовірні і недостовірні [4, с. 74]. До достовірних скарбів В. В. Кропоткін відніс ті, які після свого виявлення були доставлені в музеї чи інші наукові організації та цілком або в незначній частині вивчені фахівцями. Скарби, що надійшли не в повному обсязі і викликають в силу цього будь-які сумніви, дослідник назвав малодостовірними. Всі інші знахідки вчений відносив до недостовірних скарбів [4, с. 74-75]. Свого часу автор статті зробив спробу модернізації визначень В. В. Кропоткіна, вважаючи, що до скарбів з достовірною інформацією слід також віднести і ті, про які наявна будь-яка інформація (тобто також і з архівних джерел або публікацій), яка не викликає сумнівів, а про сам скарб відомо його точний або приблизний склад за металом, емітентами, з кількісним розподілом монет за останніми. Таким чином, база достовірних знахідок, яка може бути використана в подальших дослідженнях, значно розширилась [6, с. 9]. Подібний підхід надалі активно використовувався нами в ряді публікацій [1; 7; 9]. Однак у цілому, вітчизняним дослідженням знахідок античних монет не притаманна глибока джерелознавча критика, результатом чого є велика кількість помилок, неточностей, дублюючої інформації, невірному визначення монет або взагалі його відсутність в каталогах знахідок. Все це значно викривлює картину розповсюдження монет, і, в підсумку, змушує нас визнати,

що стан джерельної бази нумізматичних знахідок, сформованої на території Східної Європи, залишає бажати кращого.

Дещо іншим чином виглядає ситуація у дослідженнях вчених, перш за все, Західної та Центральної Європи. Тут процес роботи над джерелом припускає критику як вже наявних даних, так і тільки отриманої інформації. Ще в середині 1920-х рр. автор фундаментального каталогу знахідок римських монет на території *Germania Libera* шведський вчений С. Болін говорив про необхідність критичного підходу до опублікованих нумізматичних джерел (*Quellenforschung*). Зокрема, наявну в його розпорядженні інформацію він поділяв на отриману з музейних колекцій і опубліковану раніше, та отриману в процесі роботи з архівними матеріалами [12, S. 19-20]. Подібним критичним підходом до опублікованих відомостей, наприклад, відрізняється каталог польського археолога К. Годловського [16]. Однак, найбільш послідовно до питань критики нумізматичних джерел підійшов польський вчений А. Бурше. На його думку, будь-яка опублікована інформація про монету повинна проходити три рівня аналізу [13, р. 26]. Перший полягає в аналізі посилання на монетну знахідку: з'ясування умов виявлення і фіксації знахідки, первинність і відсутність дублюючої інформації [13, р. 26-27]. Так, поширеною помилкою є подвійна публікація однієї і тієї ж знахідки, але з різними географічними назвами. При цьому найбільша кількість помилок трапляється під час передачі інформації між моментом відкриття монети та її реєстрацією. Тут можуть виникати помилки в неправильному читанні легенди, невірної ідентифікації імператора і визначенні номіналу або металу знахідки. В цьому випадку важливим стає встановлення особистості людини, яка знайшла монету, інформатора або людини, яка справила запис, та визначення рівня його/їх підготовки (зовнішня критика джерела) [13, р. 28-29]. Наступний крок аналізу полягає в перевірці даних про саму знахідку (звірка правильності її визначення) і обставин відкриття. В останньому випадку, місце придбання або зберігання монети може бути помилково визначено як місце її відкриття [13, р. 30-31]. Останнім кроком процедури верифікації є встановлення достовірності первинності самого джерела, тобто відповідь на питання «Чи стародавнього воно походження?». Так, монета може викликати сумнів, якщо вона була знайдена в саду або парку (наприклад, чи не потрапила вона туди з більш пізніх зборів?), або взагалі є сучасною підрубкою [13, р. 32-34]. Саме тому архівний етап роботи над опублікованою інформацією є важливим для наступного її включення в науковий обіг (таку роботу польський вчений Й. Колендо називав «бібліотечною археологією» [20, s. 11]).

Донедавна методика критики інформації про нововиявлені знахідки монет ще не була розроблена. Це, в першу чергу, відноситься до знахідок монет, виявлених неархеологами (аматорами чи скарбошукачами): візуально або за допомогою металодетекторів (знахідки, зроблені археологами під час досліджень, спеціального критичного аналізу потребують дуже рідко, завдяки чітко зафіксованим обставинам їх відкриття). Цій проблемі присвячена монографія польського нумізмата А. Димовського [14] (до нього це питання

тільки частково піднімалося в працях зарубіжних дослідників [17; р. 136; 19, р. 32-34, 37-38; 11, S. 106-108]). А. Димовський поділяє подібні знахідки на три категорії: монети, виявлені за допомогою металодетектора; монети виявлені візуально, без застосування детектора; випадкові знахідки, виявлені під час будівельних або польових робіт [14, s. 30]. Дослідник вживає ту ж систему критичного аналізу, що і у випадку з опублікованими знахідками, з тією тільки різницею, що пріоритетним засобом визначення достовірності інформації є особистий контакт дослідника з людиною, що виявила монету [14, s. 33].

Таким чином, суть підходу зарубіжних дослідників до оцінки джерела інформації полягає у визначенні його достовірності або недостовірності. Проте, на наш погляд, така позиція виключає можливість звернення до інформації, перевірка якої, в силу обставин, неможлива або можлива частково. У цьому відношенні, нам бачиться найбільш об'єктивним підхід В. В. Кропоткіна, тобто значно ширше визначення категорій достовірності джерел.

Перш за все, необхідно підкреслити важливий методологічний момент: існуюча картина розповсюдження знахідок не є прямим відображенням реальності, а лише вказує на ступінь дослідженості конкретної території. Іншими словами, дослідник має певну вибірку матеріалу: знахідки, витягнуті з землі, тоді як інша – безсумнівно більша – частина матеріалу все ще перебуває недоступною вченому. У «триступеневій моделі культури» Г.-Ю. Еггерса, остання проходить у своєму розвитку три стадії: «живої культури» – «lebende Kultur» (існувала в давнину), «мертвої культури» – «tote Kultur» (як відображення розповсюдження речей в давнину) і «знов відкритої культури» – «wiederentdeckte Kultur» (елементи матеріальної культури, виявленої археологами) [15, S. 23-25]. Нумізматичні джерела, які ми маємо, є відображенням як раз останньої, «знов відкритої культури». При всьому цьому точність цієї картини збільшується з кількістю достовірної інформації.

Таким чином, робота з достовірною інформацією, особливо в останні роки, стає одним з найбільш актуальних завдань.

На сьогоднішній день інформація про знахідки античних монет доступна досліднику з кількох джерел: з архівних записів (наукового чи приватного походження), із зводів знахідок, з окремих наукових або науково-популярних статей або статей (репортажів) з періодичних видань, з наукових звітів про археологічні дослідження, з фондів записів музеїв чи фондосховищ спеціальних наукових установ, з веб-ресурсів, з власної інформації дослідника, яка надходить у вигляді особистих повідомлень від скарбощукачів (усним чи письмовим шляхом). Останнім часом все більш потужним джерелом походження інформації про найновіші знахідки є саме веб-ресурси, а точніше, Інтернет-форуми скарбощукачів. В Україні найбільшим Інтернет-формумом, де міститься колосальний обсяг інформації про нові знахідки монет, є форум «Віоліті» (forum.violity.kiev.ua). Проте повідомлення про знахідки містять на ньому здебільшого лише зображення монети, без точної локалізації. З'ясування останньої, як правило, можливо тільки за допомогою особистого листування із скарбощукачем.

На наш погляд, достовірність інформації про знахідки античних монет, яка міститься в перелічених вище джерелах, може бути представлена чотирма категоріями, в основі розподілу яких лежить принцип якості документування відомостей (табл. 1).

Достовірні знахідки. Безумовно, найвищим ступенем достовірності володіють знахідки, зроблені під час археологічних досліджень, тобто ті, що мають чіткий археологічний контекст. Такі знахідки ретельно задокументовані, відзначені на планах розкопів або комплексів (споруд або поховань). Задокументовані знахідки, виявлені під час візуального огляду поверхні поселення, або підготовки до геомагнітних досліджень, як правило, так само чітко посаджені на план пам'ятників і мають точну GPS-прив'язку. До достовірних знахідок ми також відносимо візуальні знахідки монет, зроблені як в наші дні, так і в попередні роки. Документація деяких таких знахідок містить інформацію про точну прив'язку до конкретного пам'ятника, вказівку на конкретне місце тощо.

Очевидно, що достовірні знахідки представлені дуже невеликою кількістю екземплярів. Наприклад, достовірні знахідки з розкопок на території Харківської області в останні роки пов'язані тільки з роботами Германно-Слов'янської археологічної експедиції Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна на археологічному комплексі пізноримського часу Війтенки (деякі їх них опубліковані [5; 8]). Однак, саме контекстні знахідки грають ключову роль при подальшому аналізі нумізматичного матеріалу (культурна приналежність матеріалу, хронологія комплексів, функції монет, і т.д.)

Умовнодостовірні знахідки. Така категорія нами виділена вперше. До неї належать ті знахідки монет, документування яких є точним, проте не повним. Інформація про такі монети може міститися, насамперед, у фондових інвентарних книгах музеїв або спеціальних наукових установ, а також у наукових звітах або публікаціях. У цьому випадку ми маємо дані про місце й обставини знахідки, але при цьому відсутня чітка вказівка на конкретне місцезнаходження монети на пам'ятнику, її реперна або GPS-прив'язка. До цієї категорії ми також зараховуємо монети, які, внаслідок різних обставин, можуть бути відсутні у фондах (наприклад, загублені під час Великої Вітчизняної Війни), однак або збереглися їх промальовки, протирки, злепкові копії, або просто існує запис про них в інвентарних книгах, але з обов'язковою відповідною інформацією про місце й обставини виявлення.

Малодостовірні знахідки. До цієї категорії достовірності монет нами включена інформація, яка обмежується, в основному, тільки найменуванням пункту знахідки. Одна група таких монет, як і у випадку з умовнодостовірними знахідками, міститься в фондах музеїв або фондосховищах спеціальних наукових закладів. Фондові інвентарні книги, найчастіше, містять інформацію про населений пункт або конкретне місце знахідки, але не мають інформації про умови виявлення або залягання монет. Такі екземпляри можуть походити як з розкопок (найчастіше – періоду до Великої Вітчизняної війни), так і бути дарунками конкретних людей або музейними закупівлями.

Якщо відсутність докладної інформації в матеріалах розкопок могла стати наслідком недосконаlosti методики фіксації (або недбалості!) дослідника, то в останньому випадку необхідна детальна верифікація отриманих даних. Так, якщо монета, що міститься в фондах, передана як дарунок або куплена, з поміткою місцевої знахідки, вкрай важливо перевірити особу дарувальника або продавця: чи не є він колекціонером, чи не міг він привезти ці монети із зарубіжних поїздок, чи можливі взагалі знахідки в цьому регіоні і т.д. Подібна верифікація необхідна і для монет, інформація про які походить зі слів скарбошукача. Особливої уваги вимагають знахідки монет, зроблені на території міських парків або дореволюційних садиб – цілком імовірно, що ці монети можуть походити з нумізматичної колекції, і в силу різних причин повторно потрапили в землю.

Інша група монет, інформацію про які ми вважаємо малодостовірною, відноситься до металодетекторських знахідок. Тут справа не стільки в науковій етиці (хоча і вона має місце бути), скільки в ступені довіри інформації аматора. Зокрема, це питання детально висвітлив А. Димовський [14, с. 39-40]. Так, нерідко шукачі скарбів дають завідомо неправдиву інформацію про монети, з метою підняти свій авторитет в очах вчених або просто похвалитися перед ними або колегами. Тут дослідник знаходиться в складній ситуації: або вірити «на слово» – у цьому випадку можна віднести цю знахідку до умовнодостовірних, або вважати таку інформацію малодостовірною. Ми не наполягаємо на віднесення всіх детекторських знахідок до малодостовірних – бувають випадки, коли шукачі скарбів навіть показують археологам конкретні місця знахідок (правда, таке можливо тільки при особистому контакті фахівця з шукачем скарбів). Однак, у першу чергу, до категорії малодостовірних знахідок ми віднесли ті, інформація про які черпається з Інтернету, внаслідок листування з аматором, тобто без безпосереднього контакту. На жаль, останнім часом, кількість подібних знахідок збільшилася до колосальних розмірів.

Недостовірні знахідки. До цієї категорії включено декілька груп монет, інформація про знахідку і археологічний контекст яких вкрай сумнівні, а частина знахідок монет взагалі має фантастичні обставини виявлення. Так, три римські монети були нібито виявлені «серед кісток у кургані» біля села Талалаївка [3, с. 92, № 1314]; у тій же Сумській області, в курганах або біля них, біля с. Кунашівка і Курилівка в різний час нібито виявляли горщики з грецькими, римськими монетами і золотими речами [3, с. 91, № 1293, 1294]. Подібні небиліці про скарби досі існують у багатьох селах і часто не мають під собою жодних підстав. Є й більш екзотичні місця знахідок: наприклад, антонініан Вікторина був виявлений у шлунку дрохви, убитої біля с. Глобино Полтавської області [2, с. 84-85]. Де і як він потрапив до шлунку птаха – точно не відомо¹.

¹ Хоча, з цього приводу ми консультувалися із орнітологом, кандидатом біологічних наук, співробітником біологічного факультету ХНУ імені Тараса Шевченка Л. Горобцем. За словами фахівця, дрохви мають досить потужні м'язи шлунку, які на протязі 2-3 годин подрібнюють

До недостовірної інформації також можна віднести знахідки римських монет, які містилися в скарбах пізніших, середньовічних, випусків. Наприклад, у с. Хрінники Рівненської області, при оранці поля було знайдено скарб, який складався із західноєвропейських, литовських і польських монет XVI ст., поряд з якими знаходився римський динарій Марка Аврелія [3, с. 74, № 866]; у с. Редь-Черешновец в Молдові в складі скарбу польських монет XVI–XVII вв. був виявлений римський денарій поганого стану збереження [3, с. 96, № 1359]; біля с. Дибинці Київської області в невеликій глиняній посудині було знайдено скарб, де разом зі шведськими, польськими, німецькими монетами та іншими речами були чотири римських денарія [3, с. 58, № 455]; біля с. Виграїв Черкаської області був виявлений скарб польських і шведських срібних монет XVII ст., у складі якого були два римських денарія: республіканський і монета Марка Аврелія [3, с. 86, № 1176], і т.д. Вочевидь, ці монети були або випадковими знахідками, або частинами приватних колекцій, сформованих в середньовіччі або новий час.

До недостовірних знахідок можна віднести також і депаспортизовані монети з музейних фондів (найчастіше, документація губилася в період воєн). Про місцеву природу таких монет побічно може свідчити їх стан (як правило, вони більш потерті, ніж колекційні екземпляри), однак використання їх в науковому обігу неприпустимо.

Нарешті, недостовірними знахідками ми називаємо фото монет з Інтернет-форумів скарбошукачів. Вони не мають інформації ані про місце, ані про обставини знахідки, тобто є втраченими для науки назавжди (хоча, іноді для найбільш важливих знахідок деякі дослідники пишуть назву країни, наприклад, «Україна. Без точного місця» або «Польща. Без точного місця», що, на наш погляд, не завжди виправдано).

Таким чином, безумовним пріоритетом у використанні інформації про знахідки користуються достовірні і умовнодостовірні знахідки. Інформація про малодостовірні знахідки при цьому виконує тільки допоміжну роль. Однак саме поєднання цих трьох взаємодоповнюючих категорій достовірності найбільш наближає нас до картини «мертвої культури» за Г.-Ю. Еггерсом, досить точно фіксуючи тенденції в поширенні матеріалу. Інше, що треба зазначити: безумовно, межі виокремлених нами категорій не є чіткими і можуть бути змінені. Саме тому кожна знахідка монети потребує детального критичного огляду, навіть, якщо історія її публікації та наукового обігу має десятки років. Наприклад, так сталось із знахідкою одного з римських денаріїв з Чугуїва, який помилково у всіх каталогах визначався як монета Августа, хоча насправді виявився монетою Веспасіана [10]. Тобто висказані нами думки щодо критики достовірності нумізматичних джерел, безперечно, потребують

або значно деформують всі тверді предмети, які до нього випадково потрапляють. Не виключенням стала б і римська монета, яка б значно деформувалася, якщо б потрапила до шлунку дрохви більше трьох годин тому. З цього виходить, що дрохва була вбита мисливцями незабаром після того, як вона проковтнула монету, що дозволяє більш точно локалізувати місце походження монети.

подальшого коригування. Однак, на наш погляд, вже зараз вони дозволяють більш гнучко підійти до обробки того величезного масиву інформації, з яким стикаються археологи в останні роки.

Примітки

1. *Бейдин Г. В.* Находки боспорских монет в ареале черняховской культуры / Г. В. Бейдин, К. В. Мызгин // *Germania-Sarmatia*. – Калининград-Курск, 2010. – II. – С. 135-146.
2. *Бочков Д. А.* Интересный случай находки древнеримской монеты / Д. А. Бочков // Краткие сообщения Института Археологии АН УССР. – Киев, 1955. – С. 84-85.
3. *Кропоткин В. В.* Клады римских монет на территории СССР / В. В. Кропоткин // Свод археологических источников. – 1961. – Вып. Г 4-4. – 135 с.
4. *Кропоткин В. В.* Новые находки римских монет в СССР (дополнение к «Своду археологических источников», вып. Г4-4) / В. В. Кропоткин // *Нумизматика и эпиграфика*. – 1966. – Т. VI. – С. 74-102.
5. *Мызгин К. В.* Кілька нових знахідок римських монет на території Харківської області / К. В. Мызгин // *Вісник Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди*. – Харків, 2008. – Вип. 29-30. – С. 32-36.
6. *Мызгин К. В.* Античні монети на пам'ятках черняхівської культури. Автореф. дис. ... канд. іст. н. / К. В. Мызгин. – Київ, 2010. – 18 с.
7. *Мызгин К. В.* «Варварские» подражания римским монетам на территории черняховской культуры / К. В. Мызгин // *Древности*. – 2009. – Вып. 8. – С. 90-106.
8. *Мызгин К. В.* О новых находках римских монет на территории Харьковской области / К. В. Мызгин // *Ostrogothica*. Археология Центральной и Восточной Европы позднеримского времени и Эпохи Великого переселения народов. – Харьков, 2009. – С. 91-100.
9. *Мызгин К. В.* Монетно-вещевые клады на территории черняховской культуры / К. В. Мызгин // *Древности*. – 2011. – Вып. 10. – С. 130-138.
10. *Мызгин К. В.* Август или Веспасиан? Новые данные о старой находке римской монеты в Чугуеве / К. В. Мызгин, Г. Е. Свистун // *Древности*. – 2012. – Вып. 11. – С. 332-338.
11. *Berger F.* Die römischen Fundmünzen in Niedersachsen und Westfalen. Kontext und Funktionen / F. Berger // *Roman coins outside the Empire. Ways and Phases, Contexts and Functions*. – Wetteren, 2008. – P. 105-111
12. *Bolin S.* Fynden av romerska mynt i det fria Germanien / S. Bolin. – Lund, 1926. – 332 s.
13. *Bursche A.* Later Roman-Barbarian Contacts in Central Europe. Numismatic evidence / A. Bursche // *Studien zu Fundmünzen der Antike*. – Berlin, 1996. – 11. – 288 p.
14. *Dymowski A.* Znaleziska monet rzymskich z terenu Polski rejestrowane w pierwszych latach XXI w. Aspekty źródłoznawcze / A. Dymowski. – Zielona Góra, 2011. – 252 s.
15. *Eggers H.-J.* Der römische Import in freien Germanien / H.-J. Eggers. – Hamburg, 1951. – 212 S.

16. *Godlowski K.* Materiały do poznania kultury przeworskiej na Górnym Śląsku / K. Godlowski // *Materiały Starożytne I Wczesnosredniowieczne*. – 1973. – № 2. – S. 253-384.
17. *Horsnæs H.* Roman coins and their contexts in Denmark / H. Horsnæs // *Roman coins outside the Empire. Ways and Phases, Contexts and Functions*. – Wetteren, 2008. – P. 135-143.
18. *Horsnæs H.* Crossing boundaries. An analysis of Roman coins in Danish contexts. Vol. 1. Finds from Sealand, Funen and Jutland / H. Horsnæs. – Copenhagen, 2010. – 216 p.
19. *Horsnæs H.* Roman coins from Bornholm – a preliminary overview / H. Horsnæs // *Words Apart? Contacts across the Baltic Sea in the Iron Age. Network Denmark-Poland, 2005-2008*. – Kobenhavn-Warszawa, 2010. – P. 433-447.
20. *Kolendo J.* O publikacji importów rzymskich z ziem Polski / J. Kolendo // *Corpus der römischen Funde im europäischen Barbaricum*. – 1998. – Supl. 1. – S. 9-11.

Мызгин К.В. К вопросу критики нумизматических источников (на примере изучения находок античных монет на территории Восточноевропейского Барбарикума)

Статья посвящена методическим аспектам работы с информацией о находках античных монет на территории Восточноевропейского Барбарикума. Предлагается использование четырех категорий достоверности информации, каждая из которых связана с определенным уровнем освещения или исследованности конкретного источника: достоверные, условнодостоверные, малодостоверные и недостоверные находки. Сочетание первых трех категорий в наибольшей степени приближает исследователей к отображению реальной картины распространения античных монет в древности.

Ключевые слова: античные монеты, нумизматические источники, критика источника, достоверность информации.

Myzgin K.V. On the question of criticism of numismatic sources (on example study of the finds of ancient coins in the territory of the Eastern European Barbaricum)

The article is devoted to the methodological aspects of working with information of the findings of ancient coins on the territory of Eastern European Barbaricum. The author proposes the use of four categories of reliability of the information, each of which is associated with a certain level of illumination or to research a particular source: reliable, sup positive reliable, small reliable and unreliable findings. The combination of the first three categories are most researchers closer to the display of the real picture of distribution of ancient coins in antiquity.

Key words: ancient coins, numismatic sources, source criticism, reliability of the information.

Таблиця 1. Співвідношення категорій достовірності інформації про знахідки античних монет

Достовірні	Умовнодостовірні	Малодостовірні	Недостовірні
Знахідка у складі археологічного комплексу з описом умов залягання, кресленнями та фотографіями комплексу	Будь-яка монета, яка знаходиться на зберіганні в музеї, фондах наукових закладів, приватних колекціях, яка містить інформацію про обставини та місце знахідки	Будь-яка монета, яка була знайдена внаслідок ненаукового пошуку за допомогою металодетектору або інших технічних засобів, яка не містить жодної інформації про обставини та місце знахідки	Будь-яка монета, яка була знайдена внаслідок цілеспрямованого ненаукового пошуку за допомогою металодетектору або інших технічних засобів, яка не містить жодної інформації про обставини та місце знахідки
Знахідка на поверхні, в перевідкладеному або культурному шарі археологічного пам'ятника під час проведення археологічних досліджень	Промальовка, протирка, злепкова копія монет, що мають інформацію про обставини і місце знахідки	Будь-яка монета, що знаходиться на зберіганні в музеї, фондах наукових установ, приватній колекції, паспорт якої не містить інформації про обставини, але має інформацію про місце знахідки	Умови та / або обставини знахідки монет сумнівні або нереальні
Випадкова візуальна знахідка з докладним описом місця та обставин знахідки	Випадкова візуальна знахідка, з відомим місцем, але невідомими обставинами знахідки	Усне повідомлення про знахідку монети з інформацією про місце і, можливо, обставини знахідки	Депаспортизовані монети музейних і приватних колекцій, аукціонних торгів. Загублені депаспортизовані монети, про які є які-небудь малоінформативні записи або усні дані
	Загублені монети, але з наявним музейним паспортом або публікацією з інформацією про обставини і місце знахідки.	Монети, виявлені на території парків, музейних комплексів, пам'ятників історії і т.п.	Знахідка монети в складі скарбу пізніших монет або в невідомих приватних колекціях монет

Історія стародавнього світу та середніх віків